

شده اند با مشکلات فراوانی روبه روی می شوند که پاره ای از آن ها عبارت است از: دوری از وطن، ترک دوستان، همچنین ورود به مکان های آشنا، عقب ماندن از بچه های همسن خود در درس و تحصیل و از همه مهم تر، مشکلات رفتاری و روانی مانند پر خاشگری، تنهایی و انزوا که در اثر مجروح شدن در کودکی دیده می شود.

ب- کودکان یا نوجوانانی که پدر یا عضو دیگری از خانواده شان مجروح شده است. داستان های کلاغ آبی از داوود غفار زادگان و باغ فرشته ها از افسانه شعبان نژاد، این گونه اند. در این نوع داستان ها نویسنده مجبور است مفهوم مجروح شدن و از دست دادن اعضای بدن را برای کودک تشریح کند. داستان آن مرد در باران آمد از محمد حمزه زاده، علاوه بر روایت شهادت پدر در جنگ ایران، به شهادت حضرت ابوالفضل (ع) و همچنین مجروح شدن عموی دختر (قهرمان اصلی داستان) نیز می پردازد. هدف نویسندگان در این گونه داستان ها، نشان دادن نگرانی، دلهره، ترس و اضطراب کودکان در این گونه خانواده هاست. - آزادی و اسارت: مقوله آزادی و آزادگی، همیشه و در هر زمان مورد توجه و علاقه هنرمندان به ویژه نویسندگان قرار گرفته است. در این دوره نیز، این مضمون مورد توجه پدید آورندگان ادبیات کودک قرار گرفت. داستان یک باغچه بهار از محمد رضا یوسفی، بال های آبی من از ازضیه دهقان سلماسی، هفت روز هفته دارم از احمد رضا احمدی و داستان آزاده از مازیار تهرانی، ماجرای دختران کوچکی روایت می کند که پدرانشان قبل از انقلاب و یا دوران جنگ اسیر شده اند. - مهاجرت: از مخرب ترین آثار جنگ تحمیلی که بعد از خسارت های انسانی و اقتصادی بزرگ ترین زبان ها را به مردم وارد کرد، آوارگی و مهاجرت هزاران نفر از ساکنان مناطق تخریب شده بر اثر جنگ است.

غالب داستان هایی که در دهه هفتاد در موضوع مهاجرت نوشته شده، به مهاجرت های ناشی از جنگ مربوط می شوند. طی این داستان ها، مشکلات مهاجرت که بیش از همه گریبانگیر کودکان می شود، همچنین دغدغه های مربوط به تعلق خاطر کودک به وطن خویش و گروه همسالان نشان داده می شود. مشکلاتی مانند تامین کار، تحصیل، سکونت، تهیه وسایل و ابزارهای اولیه زندگی و مانند آن ها، در آن شرایط فوق العاده خاص و دشوار از مشکلات مهاجرت است ولی از همه این ها سنگین تر، ترک دیار و خانه، خاطرات گذشته، جدا شدن از عزیزان و دوستان و اعضای خانواده است که در داستان حاضر به سختی به قهرمان اصلی وارد می سازد. داستان های خانه چوب کبریتی، هدیه ای برای بچه های کنار شط، آخرین منجوق و شهر بی خاطره از جمله داستان هایی است که به موضوع

جنگ در دوران جنگ می پردازند.

■ جنگ و خلاقیت

روش دیگری که نویسندگان در دهه هفتاد بنا به هر دلیلی برای نوشتن درباره موضوعات جنگ انتخاب کرده اند؛ ترکیب دو موضوع مجزا در یک داستان و پدید آوردن یک داستان جدید است. در واقع، نویسندگان در این گونه داستان ها، شیوه داستان در داستان یا قصه در قصه را برای آفریدن آثار ادبی دفاع مقدس برمی گزینند؛ به عنوان مثال، در داستان های بچه ها و کبوترها، اثر سیروس طاهباز، نویسنده دو موضوع جنگ (بمباران هوایی) و داستان تاریخی اصحاب فیل را در یک داستان چند صفحه ای ترکیب می کند. همچنین در داستان آن مرد در باران آمد از محمد حمزه زاده، نویسنده در طول داستان علاوه بر موضوع جنگ ایران و عراق، به موضوع کربلا، عاشورا و شادت های حضرت ابوالفضل (ع) و بالاخره نحوه شهادت ایشان نیز می پردازد. در کنار داستان های واقع گرایانه ای که به انعکاس جنگ و مسائل مربوط به آن پرداخته اند، می توان به داستان های تخیلی اشاره کرد که از زبان اشیا، دلاوری ها و رشادت های رزمندگان را بیان می دارند. در داستان قمقمه آب از ابراهیم حسن بیگی، داستان از جایی شروع می شود که دختر تصویر پدرش را نقاشی می کند. او در نقاشی اش به دنبال یافتن صاحب قمقمه است. در حین همین جست و جو، تمام حوادث داستان اتفاق می افتد و خواننده به همراه دختر، در نقاشی به سیر در جبهه های پردازد تا این که سرانجام صاحب قمقمه آب پیدا می شود. داستان خانه ای روی شیشه اثر شهرام شفیعی نیز از چنین تکنیکی بهره برده است.

■ دفاع مقدس و شعر کودک

شعر کودک نیز در حوزه دفاع مقدس تجربه های مختلف و ارزنده ای داشته است و شاعران بزرگی در این حوزه شعر گفته اند که یکی از موفق ترین و پوی گیرترین آن ها مرحوم قیصر امین پور بوده است. در ادامه برای این که بدون وارد شدن به بحث مفصل شعر کودک و دفاع مقدس، حال و هوای این گونه

شعرها برای مان معلوم شود، به شعرهای امین پور در این زمینه می پردازیم. زبان و بیان امین پور، آن چنان به مایه های روانی، سادگی و صمیمیت آمیخته است که غالباً از واژگان و عناصر خیال کودک و نوجوان لبریز است؛ به ویژه واژگان متعلق به فضای مدرسه و تحصیل، مانند ضرب، مساحت، محیط، رسم، خطوط، معلم، کلاس، تخته سیاه، تاریخ، جغرافیا، دیکته و انشا. زبان و لحن امین پور به گونه ای است که به سختی می توان مرز مشخصی میان مخاطبان کودک و بزرگسال آثارش تعیین کرد. علاوه بر این، امین پور مجموعه های «به قول پرستو»، «بی بال پریدن»، «مثل چشمه، مثل رود»، «منظومه ظهر روز دهم» و آثار پراکنده ای را که به ویژه در سروش از او چاپ شده است، ویژه مخاطب کودک و نوجوان سروده است. در اشعار با مایه های دفاع مقدس، دغدغه اصلی امین پور، برخورد کودک ایرانی با جنگ تحمیلی است؛ آن هم در سه برهه: ۱- جنگ و پایداری ۲- صلح و سازندگی ۳- پیامدهای جنگ، از جمله مهاجرت، وضعیت جانبازان، مفقودان و تبادل اسرا.

تو همچون غنچه های چیده بودی

که در پرپر شدن خندیده بودی

مگر راز حیات جاودان را

تو از فهمیده هافهمیده بودی؟

گفتن از جنگ و شهادت در اشعار دهه ۸۰ امین پور نیز ادامه دارد، این اشعار او نیز دارای عاطفه ای قوی و تاثیر گذار است:

باز هم اول مهر آمده بود / و معلم آرام / اسم هارا می خواند / اصغر پور حسین! / پاسخ آمد / حاضر / قاسم هاشمیان! / پاسخ آمد / حاضر / - اکبر لیلزاد... / پاسخش را کسی از جمع نداد / بار دیگر هم خواند / - اکبر لیلزاد! / ... / پاسخش را کسی از جمع نداد / همه ساکت بودیم / جای او این جا بود / اینک، اما تنها / یک سید لاله سرخ / در کنار ما بود / لحظه ای بعد معلم سبد گل را دید / شانه هایش لرزید / همه ساکت بودیم / ناگهان در دل خود / زمزمه ای حس کردیم / غنچه ای در دل ما می جوشید / گل فریاد شکفت! / همه پاسخ دادیم - حاضر / ماهمه اکبر لیلزادیم! (منابع این نوشتار در روزنامه موجود است.)